УДК 658.014.1

[https://doi.org/10.33296/2707-0654-10\(20\)-09](https://doi.org/10.33296/2707-0654-10(20)-09)

ШЕЛЕСТ ТЕТЯНА

асистент кафедри технологій управління,
Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

ORCIDiD: <https://orcid.org/0000-0002-5237-6865>

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ В НАПРЯМІ ІННОВАЦІЙНО- ОРІЄНТОВАНОГО РОЗВИТКУ

Анотація. Сучасний стан ринкових відносин вимагає використання ефективних систем управління підприємствами, які відповідають сучасним процесам. Сучасні вітчизняні підприємства, маючи широку економічну самостійність та відповідальність за результати своєї виробничо-господарської діяльності, повинні оцінювати систему управління підприємствами, яка забезпечує високий рівень ефективності, конкурентоспроможність та стабільний інноваційно-орієнтований розвиток.

Результативність діяльності підприємств визначається ефективністю функціонування їх системи управління. У сучасних умовах одним із пріоритетних спрямувань зміни систем управління є розробка обґрунтованих теоретико-методичних підходів до оцінювання системи управління підприємствами в напрямі інноваційно-орієнтованого розвитку.

Оцінка системи управління підприємствами є підґрунтям до формування механізмів з підвищення ефективності їх діяльності. Забезпечення високої ефективності системи управління підприємствами значною мірою залежить від об'єктивності та надійності проведеної оцінки. Реальні результати оцінки системи управління підприємствами виявляють реальні тенденції, дозволяють виявити та оцінити основні фактори, що впливають на ефективність їх інноваційно-орієнтованого розвитку. Тому серед проблем, вирішення яких сьогодні вимагає практика, особливої уваги заслуговує проблема вдосконалення теоретико-методичних підходів до оцінювання системи управління підприємствами в напрямі інноваційно-орієнтованого розвитку з одночасним виявленням її суттєвих ознак, характеру та ступеня зв'язків, практичне використання.

Ключові слова: теоретико-методичні підходи; оцінка; система управління підприємствами; інноваційно-орієнтований розвиток підприємств; конкурентоспроможність.

Вступ. Ефективність системи управління підприємствами є головним резервом для покращення кінцевих результатів їх діяльності. Проблеми у виробничій системі та у системі управління необхідно вирішувати за рахунок підвищення ефективності та подальшого вдосконалення методів та форм організації роботи, оцінки ефективності управління, яка направлена на інноваційно-орієнтований розвиток.

Ефективність системи управління значною мірою визначається раціональним використанням управлінських ресурсів, які забезпечуються функціями управління, їх складом та співпрацею в процесі управління. Тому, щоб оцінити ефективність системи управління підприємствами, процес управління слід розглядати з точки зору його структури та змісту.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Проблема оцінки ефективності системи управління підприємствами в ринковій або перехідній економіці недостатньо описана як у вітчизняній, так і в зарубіжній літературі. В даний час немає єдиної думки щодо того, які основні елементи визначають ефективність управління.

Проблемами формування теоретико-методичних підходів до оцінювання системи управління підприємствами в напрямі інноваційно-орієнтованого розвитку займалися багато науковців, зокрема: О. Ареф'єва [1], М. Берест [2], О. Винокурова [3], Н. Гавкалова [4], О. Кузьмін [5], В. Прохорова [6], В. Чобіток [7, 8], А. Шумілова [9] та інші.

Метою даної статті є формування теоретико-методичних підходів до оцінювання системи управління підприємствами в напрямі інноваційно-орієнтованого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Позитивні тенденції в сучасній економіці ще не мають стійкого та довгострокового характеру і знаходяться під впливом постійних криз різної етіології походження. Відновлення промислового виробництва в основному є компенсаційним і ще не забезпечує достатніх умов

для стабільного зростання на основі оновлення виробничого обладнання та технологій. Більшість підприємств не в змозі забезпечити комплекс необхідних заходів для забезпечення необхідної економічної ефективності.

Ефективність діяльності підприємств значною мірою визначається раціональністю системи управління. Підприємства, які приділяють особливу увагу ефективності системи управління, є більш конкурентоспроможними та стійкими. В сучасних умовах господарювання одним із пріоритетних напрямків зміни системи управління підприємствами є розробка основних теоретико-методичних підходів до оцінювання системи управління підприємствами в напрямі інноваційно-орієнтованого розвитку.

Оцінка системи управління підприємствами є підґрунтям для продукування ефективних рішень до інноваційно-орієнтованого їх розвитку та покращення результатів діяльності. Існуючий розрив у виробничо-технологічній системі та системі управління можливо виправити за рахунок підвищення ефективності та якості роботи управлінського персоналу шляхом подальшого вдосконалення методів та форм організації роботи, оцінки ефективності управління підприємством у цілому.

Для забезпечення високої ефективності системи управління підприємствами необхідно її оцінити. Оцінка надає визначеності, демонструє динаміку змін, дозволяє проаналізувати систему управління підприємствами за критерієм ефективності та визначити основні фактори, від яких залежить ефективність управління та виокремити напрями інноваційно-орієнтованого розвитку.

Для проведення оцінки системи управління підприємствами необхідно використовувати методи в комплексі для отримання ефективних результатів. Порівняльна характеристика методів оцінки системи управління підприємствами наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика методів оцінки системи управління підприємствами

Назва методу або моделі	Сутність	Переваги	Недоліки
Методи економічного аналізу для оцінки системи управління підприємств			
<i>Балансовий метод</i>	Заснований на розробці балансів, які представляють собою систему показників, де перша частина, що характеризує ресурси за джерелами їх надходження, дорівнює другий, що відображає розподіл їх за всіма напрямками витрат	Обґрунтованість і адекватність, тому що чітко ідентифікуються елементи доходів і витрат, ведеться конкретний їх облік	При обчисленнях не враховується зміна ринкової вартості капіталу, кон'юнктури, інфляції та інших показників
<i>Нормативний метод</i>	Сутність полягає в техніко-економічних обґрунтуваннях прогнозів з використанням нормативів і норм. Останні застосовуються при розрахунку потреби в ресурсах, а також показників їх використання	Здійснює оперативний контроль за використанням ресурсів; виявляє і усуває причини проблем в організації виробництва, виявляє порушення в технологічних процесах; знаходить і мобілізує потенціальні резерви	Не направлений на процес реалізації продукції, а зосереджений на виробництві, тому не дозволяє обґрунтовувати рівень цін
<i>Програмно-цільовий метод</i>	Полягає у визначенні основних цілей розвитку підприємства, розробки взаємопов'язаних заходів з їх досягнення у	Надає чітке розуміння того, на що витрачаються гроші; забезпечує прозорість використання ресурсів та дає змогу оцінити отримані	Недосконалість планування програм керівниками провідних фондів; визначення показників результативності програми; відсутність

Назва методу або моделі	Сутність	Переваги	Недоліки
	визначені терміни при збалансованому забезпеченні ресурсами, а також з урахуванням ефективного їх використання. Застосовується при створенні комплексних цільових програм, які являють собою документ, де відображені мета і комплекс виробничих, організаційно-господарських, соціальних та інших заходів і завдань, пов'язаних з виконавцям, строків здійснення та ресурсів	результати, чи цілі, встановлені на етапі планування, визначає чи виконуються завдання; вимагає більшої процедурної дисципліни, оскільки встановлює конкретні показники ефективності та відповідні показники витрат, що ускладнює використання цих коштів на цілі; впорядковує організацію діяльності головного адміністратора шляхом чіткого розподілу відповідальності між підрядниками; сприяє підвищенню ефективності розподілу та використання коштів, надання пріоритетних напрямків та визначення доцільності певних витрат; дає можливість переглянути функціональну класифікацію	механізмів вибору програм для фінансування; відсутність механізму контролю за виконанням програм

Назва методу або моделі	Сутність	Переваги	Недоліки
		видатків з метою приведення їх у відповідність до міжнародних стандартів	
Методи, засновані на дослідженні, знаннях та інтуїції спеціалістів щодо для оцінки системи управління підприємств			
<i>Методи теорії ігор</i>	Математичний апарат, що розглядає конфліктні ситуації, а також ситуації спільних дій	Дозволяє приймати рішення за умов невизначеності та ризику	Вимагає необхідність володіння методами та технологіями, за допомогою яких можна звести реальну задачу до теоретичної
<i>Методи експертних оцінок</i>	Надання обґрунтованої експертної оцінки	Висока ступінь адаптивності а гнучкості результатів	Суб'єктивізм експертної оцінки, зниження достовірності результатів
<i>Метод сценаріїв</i>	це сукупність прийомів витонченого викладу процедур підготовки і реалізації будь-яких рішень, у тому числі й господарських	Відхилення результативного показника розраховується з урахуванням взаємовпливу діючих факторів. Сприяє отриманню достатньо наочної картини для різних варіантів реалізації проєктів. Надає інформацію про чутливість і можливі відхилення	Існує певна складність побудови реалістичних сценаріїв «найгіршого» та «найкращого» подій; розрахунку значень ймовірностей здійснення даних сценаріїв. Прояв наслідків обмеженої кількості ймовірних комбінацій змінних
<i>Метод «мозкового штурму»</i>	Популярний метод висування творчих ідей у процесі розв'язування наукової чи технічної проблеми, сеанси якого	Простота (легко зрозуміти й застосувати, не вимагає високотехнологічного обладнання чи довготривалої	Неповнота процесу (реальні переваги ідей та пропозицій можуть бути оцінені лише за межами навчальної аудиторії).

Назва методу або моделі	Сутність	Переваги	Недоліки
	стимулюють творче мислення	підготовки).	
Статистичні методи для оцінки системи управління підприємств			
<i>Матричні методи</i>	Метод якісного аналізу позиціонування підприємства в конкурентному середовищі	Дозволяє визначити конкурентну позицію підприємства на ринку відносно інших учасників	Необхідність значних об'ємів вхідної інформації
<i>Коефіцієнтні методи</i>	Визначення відносних характеристик комплексного характеру на основі сформованого набору показників	Оцінка діяльності в умовах конкурентного ринку на основі детального вивчення потенціальних (виробничих, фінансових, трудових та ін.) можливостей підприємства, системи управління	Обмеження переважно абсолютних показників, відсутність належної систематизації запропонованих показників
<i>Методи економіко-математичного моделювання</i>	Знаходження кількісних виразів зв'язків економічних показників і факторів їх визначення	Дозволяє урахувати вплив ендогенного та екзогенного середовища при прогнозуванні	Часові витрати, обсяги вихідної інформації для максимально точного моделювання
<i>Методи прогнозування</i>	Процес передбачення майбутнього стану системи управління підприємствами, визначення перспектив розвитку Результати використовуються для розробки управлінських рішень в інвестиційній,	Обґрунтованість вибору методу прогнозування визначається формою прогнозу, періодом прогнозування, доступністю, відповідністю і придатністю даних, точністю прогнозу, особливостями об'єкта	Жоден з окремих методів прогнозування не може бути універсальним. Потрібно встановити ступінь їх точності й доцільності, для чого і розроблено рекомендації розрахунку точності, оцінки

Назва методу або моделі	Сутність	Переваги	Недоліки
	маркетинговій, збутовій та інших сферах діяльності	прогнозування, витратами на прогнозування	ефективності методик і вибору методу прогнозування, котрий відповідав би поставленому завданню на належному рівні витрат і точності

Підвищення ефективності роботи підприємства може бути досягнуто за рахунок визначення сильних та слабких сторін їх діяльності та, відповідно, активізації внутрішніх потенційних резервів підприємства. Вивчення методів і засобів оцінки системи управління підприємствами, узагальнення та аналіз отриманих даних мають велике теоретичне та практичне значення.

Зміни, що відбуваються у зовнішньому середовищі діяльності підприємств, природно призводять до появи нових принципів системи управління спрямованих на інноваційно-орієнтований розвиток. За цих умов вимога ефективно управляти підприємством є одним з найважливіших критеріїв оцінки ефективності його господарської діяльності. Чим сильніше проявляється вплив зовнішнього середовища, тим більше уваги вищий керівник повинен приділяти вивченню процесів, що відбуваються в середовищі організації діяльності підприємства, та продукувати адекватні реакції на можливі зовнішні впливи та шляхи довгострокового інноваційно-орієнтованого розвитку.

Основним засобом успішної адаптації підприємства до невизначених та швидко мінливих умов середовища є ефективна система управління з відповідним набором методів, засобів та функцій управління підприємством, що забезпечує появу та реалізацію такого варіанту розвитку, який забезпечить найкращі кінцеві результати в поточній ситуації.

Тому в сучасних умовах ефективність підприємств значною мірою визначається ефективністю системи управління, яка значною мірою залежить від здатності підприємства адаптуватися до мінливих умов навколишнього середовища. Оцінка впливу функції адаптації на рівень ефективності управління має цілком чіткий науковий інтерес, оскільки дозволяє підвищити ефективність системи управління, а отже, і ефективність діяльності самого підприємства.

Порівняльний аналіз розглянутих методів оцінки системи управління підприємствами показує теоретико-методичну складність чистого відбору результатів управлінського впливу на ефективність інноваційно-орієнтованого розвитку підприємств. Оцінка системи управління підприємствами дозволяє уникнути впливу внутрішніх та зовнішніх факторів та врахувати результати діяльності попередніх періодів, оскільки для оцінки пропонується використовувати методи оцінки в комплексі, з урахуванням умов економічної нестабільності.

Висновок. За результатами проведеного дослідження, можна зробити висновок, що на інноваційно-орієнтований розвиток підприємства впливає стан зовнішнього середовища. За цих умов задоволення вимоги ефективного управління підприємством є одним із найважливіших критеріїв оцінки ефективності його діяльності. У той же час, чим сильніше проявляється вплив зовнішнього середовища, тим більше уваги менеджери на всіх рівнях повинні приділяти вивченню процесів, що відбуваються в середовищі підприємства. Основним методом адаптації підприємств до невизначених та швидко мінливих умов навколишнього середовища є ефективна система управління з відповідним набором методів, засобів та стилів, що забезпечують появу і реалізацію оптимального варіанту інноваційно-орієнтованого розвитку та підвищують рівень їх конкурентоспроможності.

Використані джерела

1. Ареф'єва О.В. Структурні перетворення на промислових підприємствах як фактор сталого розвитку. *Економика и управление предприятиями машиностроительной отрасли: проблемы теории и практики*. 2014. № 2. С. 36-43.
2. Берест М.М. Формування показників моніторингу розвитку кризових явищ на підприємстві. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2014. № 45. С.54-59
3. Винокурова О.І. Аналіз сучасних проблем реструктуризації підприємств в Україні. *Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць*; Одеський національний економічний університет. 2017. № 1 (62). С. 71-76.
4. Гавкалова Н.Л. Реструктуризація як засіб фінансового оздоровлення підприємств. *Економіка і управління*. 2012. № 6. С. 65-70.
5. Кузьмін О.Є., Смикочук О.Є. Класифікація видів реструктуризації підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 727. С. 181-188.
6. Прохорова В. В., Проценко В. М., Чобіток В. І. Формування конкурентної стратегії підприємств на засадах інноваційно-спрямованого інвестування [текст монографії]. Харків: УПА, 2015. 291 с.
7. Чобіток В. І. Оцінка рівня розвитку промислових підприємств залізничного транспортного машинобудування: науково-практичні аспекти. *Проблеми економіки*. 2020. № 2 (44). С. 312-324.
8. Чобіток В. І. Методичні аспекти забезпечення управління холістичним розвитком підприємств. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2020. № 69. С. 181-192.
9. Шумілова А.С. Стратегічна реструктуризація як інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємств. *Вісник соціально-економічних досліджень: Збірник наукових праць*: Вип. 38. 2010. 404 с.

References

1. Arefieva O.V. Strukturni peretvorennia na promyslovykh pidpriemstvakh yak faktor staloho rozvytku. *Ekonomyka y upravlenye predpriyatyi mashynostroytelnoi otrasly: problemy teoryy y praktyky* .2014. № 2 s. 36-43.
2. Berest M.M. Formuvannia pokaznykiv monitorynhu rozvytku kryzovykh yavysch na pidpriemstvi. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*. 2014. № 45. s.54-59.
3. Vynokurova, O. I. Analiz suchasnykh problem restrukturyzatsii pidpriemstv v Ukraini. *Visnyk sotsialnoekonomichnykh doslidzhen: zb. nauk. prats*;

za red. M. I. Zvieriakova (holov. red.) ta in. Odeskyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet. 2017. № 1 (62). S. 71-76.

4. Havkalova N. L. Restrukturyzatsiia yak zasib finansovoho ozdorovlennia pidpriemstv. Ekonomika i upravlinnia. 2012. № 6. S. 65-70.

5. Kuzmin O. Ye., Smykovchuk T. V. Klasyfikatsiia vydiv restrukturyzatsii pidpriemstv. Visn. Nats. un-tu "Lviv. politekhnika". 2012. № 727. S. 181-188.

6. Prokhorova V. V., Protsenko V. M., Chobitok V. I. Formuvannia konkurentnoi stratehii pidpriemstv na zasadakh innovatsiino-spriamovanoho investuvannia [teks monohrafii]. Kharkiv: UIPA, 2015. 291 s.

7. Chobitok V. I. Otsinka rivnia rozvytku promyslovykh pidpriemstv zaliznychnoho transportnoho mashynobuduvannia: naukovopraktychni aspekty. Problemy ekonomiky. 2020. № 2 (44). S. 312-324.

8. Chobitok V. I. Metodychni aspekty zabezpechennia upravlinnia kholistychnym rozvytkom pidpriemstv. Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti. 2020. № 69. S. 181-192.

9. Shumilova A.S. Stratehichna restrukturyzatsiia yak instrument pidvyshchennia konkurentospromozhnosti pidpriemstv. Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen: Zbirnyk naukovykh prats: Vyp. 38. 2010. 404 s.

Татьяна Николаевна Шелест

ассистент кафедры технологий управления,
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
г. Киев, Украина

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЕМ В НАПРАВЛЕНИИ ИННОВАЦИОННО-ОРИЕНТИРОВАННОГО РАЗВИТИЯ

Аннотация. Современное состояние рыночных отношений требует использование эффективных систем управления предприятиями, которые отвечают современным процессам. Современные отечественные предприятия, имея широкую экономическую самостоятельность и ответственность за результаты своей производственно-хозяйственной деятельности, должны оценивать систему управления предприятиями, которая обеспечивает высокий уровень эффективности, конкурентоспособности и стабильное инновационно-ориентированное развитие.

Результативность деятельности предприятий определяется эффективностью функционирования их системы управления. В современных условиях одним из приоритетных направлений изменения систем управления является разработка обоснованных теоретико-методических подходов к оценке системы управления предприятиями в направлении инновационно-ориентированного развития.

Оценка системы управления предприятиями является основой к формированию механизмов по повышению эффективности их деятельности. Обеспечение высокой эффективности системы управления предприятиями в значительной степени зависит от объективности и надежности проведенной оценки. Реальные результаты оценки системы управления предприятиями проявляют реальные тенденции, позволяющие выявить и оценить основные факторы, влияющие на эффективность их инновационно-ориентированного развития.

Поэтому среди проблем, решения которых сегодня требует практика, особого внимания заслуживает проблема совершенствования теоретико-методических подходов к оценке системы управления предприятиями в направлении инновационно-ориентированного развития с одновременным выявлением ее существенных признаков, характера и степени связей. практическое использование.

Ключевые слова: теоретико-методические подходы; оценка; система управления предприятиями; инновационно-ориентированное развитие предприятий; конкурентоспособность.

Tetiana M. Shelest,

assistant Professor, Technology Management Department
Taras Shevchenko National University, Kyiv, Ukraine

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO ASSESSMENT OF THE ENTERPRISE MANAGEMENT SYSTEM IN THE DIRECTION OF INNOVATION-ORIENTED DEVELOPMENT

Abstract. The current state of market relations requires the use of effective enterprise management systems that meet modern processes. Modern domestic enterprises, having broad economic independence and responsibility for the results of their production and economic activities, must evaluate the enterprise management system, which ensures a high level of efficiency, competitiveness and stable innovation-oriented development.

The performance of enterprises is determined by the efficiency of their management system. In modern conditions, one of the priority directions for changing management systems is the development of sound theoretical and methodological approaches to assessing the enterprise management system in the direction of innovation-oriented development.

Assessment of the enterprise management system is the basis for the formation of mechanisms to improve the efficiency of their activities. Ensuring high efficiency of the enterprise management system largely depends on the objectivity and reliability of the assessment. The real results of the assessment of the enterprise

management system show real trends that make it possible to identify and evaluate the main factors affecting the effectiveness of their innovation-oriented development.

Therefore, among the problems that practice today requires, special attention should be paid to the problem of improving theoretical and methodological approaches to assessing the enterprise management system in the direction of innovation-oriented development with the simultaneous identification of its essential features, nature and degree of connections, practical use.

Key words: theoretical and methodological approaches; assessment; enterprise management system; innovation-oriented development of enterprises; competitiveness.